

STATUTORUM LIBRI

Međunarodni znanstveno-stručni skup
Srednjovjekovni statuti Istre i Kvarnera

ZBORNİK SAŽETAKA

Državni arhiv u Rijeci, 5. – 6. prosinca 2024.

Međunarodni znanstveno-stručni skup
Srednjovjekovni statuti Istre i Kvarnera

ZBORNIK SAŽETAKA

Rijeka, 2024.

**Međunarodni znanstveno-stručni skup
Srednjovjekovni statuti Istre i Kvarnera**

ZBORNİK SAŽETAKA

ORGANIZATORI

DRŽAVNI
ARHIV
U PAZINU

POKRAJINSKI ARHIV KOPER
ARCHIVIO REGIONALE DI CAPODISTRIA

Državni arhiv u Rijeci
Državni arhiv u Pazinu
Pokrajinski arhiv Koper/Archivio regionale di Capodistria
Pravni fakultet u Rijeci

Organizacijski odbor

Željko Bartulović (Rijeka), Nada Čibej (Koper), Markus Leideck (Rijeka), Ines Matić Matešković (Rijeka), Mirela Mrak Kliman (Pazin), Ivana Rogić Dragojlović (Rijeka) i Deborah Rogoznica (Koper)

Programski odbor

Miriam Davide (Trieste), Dean Krmac (Koper), Zorica Manojlović (Rijeka), Karmen Markezić (Pazin), Maja Milovan (Pazin), Zoran Stanković (Rijeka) i Andrea Vujaklija (Rijeka)

Tajnica skupa

Ivana Rogić Dragojlović

Program je realiziran uz potporu

Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske

Državni arhiv u Rijeci, Rijeka
5. prosinca – 6. prosinca 2024.

SADRŽAJ

Program skupa	5
Sažeci izlaganja	9
dr. sc. Josip Banić Prošlost, sadašnjost i budućnost <i>Kolane od Statuti</i>: egohistorijske crtice	11
dr. sc. Željko Bartulović O pravno-povijesnoj važnosti sjevernojadranskih statuta	12
dr. sc. Željko Bartulović i dr. sc. Daniel Haman „Održivi razvoj“ u nekim srednjovjekovnim sjevernojadranskim statutima	13
dr. sc. Marijan Bradanović Krčki statut i Krčki (Vrbanski) statut kao izvori za istraživanje baštine otoka Krka	14
Biserka Budicin Statuti u Državnom arhivu u Pazinu	15
Mladen Burić i dr.sc. Andreja Dragojević Statut grada Dubrovnika – restauracija prijepisa iz 1437. godine	16
mr. sc. Nada Čibej Statut Kopra iz 1423. godine – faksimil Statuta	17
dr. sc. Tomislav Galović Krčki statut (<i>Statuta Vegliae</i>): otvorena pitanja (uspostava teksta, egdotička načela, prijevod i publiciranje)	18
mag. art. Iva Gobić Vitolović Srednjovjekovne knjižne strukture i primjeri restauriranih statuta Državnog arhiva u Rijeci	19
Gordan Grzunov Statut Podbrega iz 1693.	20
dr. sc. Kosana Jovanović Što nam statuti govore o narodnom životu i običajima kvarnerskog kraja?	21
dr. sc. Marko Kambič Utjecaj rimskog prava na srednjovjekovne istarske statute – metodološki okvir, neka pitanja i dileme na primjeru današnjih slovenskih primorskih gradova	22

dr. sc. Meri Kunčič i dr.sc. Zoran Ladić Statutarne odredbe porečke komune, bilježnički spisi i apostolska vizitacija iz 1579. kao izvor za proučavanje djelovanja kasnosrednjovjekovnoga porečkoga hospitala	23
dr. sc. Robert Kurelić Uvreda, čast i ponos u Istri i na Kvarneru	24
Dorijana Malinarić-Macan Zaštita Zbirke statuta Državnog arhiva u Rijeci u kontekstu „Projekta bunker”	25
dr. sc. Ines Matić Matešković Pravna analiza zaštite vinograda i tržišta vina u srednjovjekovnim statutima Istre i Kvarnera	26
dr.sc. Darja Mihelič Relevantnost statuta srednjovjekovnih mediteranskih gradova - perspektive istraživanja	27
dr. sc. Anamari Petranović Alienatio/translatio – rimski elementi u kvarnerskim statutima	28
dr. sc. Željko Radić Kažnjivo djelo uvredljivih riječi po komunalnim statutima Paga, Raba, Cresa i Krka	29
Sanja Šetić Statut grada Pule: kodeks iz 1500. godine i njegove minijature	30
Vladimir Torbica Izdavački projekt <i>Kolana od statuti – Collana degli Statuti</i>	31
dr. sc. Franjo Velčić Silvio Mitis i Cresko-osorski statut	32

PROGRAM SKUPA

Četvrtak, 5. prosinca 2024.	
9:30-10:00	Registracija sudionika
10:00-11:20	<p>Pozdravni govori</p> <p>dr. sc. Anamari Petranović <i>Alienatio/translatio – rimski elementi u kvarnerskim statutima</i></p> <p>dr. sc. Željko Bartulović (Pravni fakultet u Rijeci) <i>O pravno-povijesnoj važnosti sjevernojadranskih statuta</i></p> <p>dr. sc. Marko Kambič (Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani) <i>Utjecaj rimskog prava na srednjovjekovne istarske statute – metodološki okvir, neka pitanja i dileme na primjeru današnjih slovenskih primorskih gradova</i></p> <p>– pitanja i diskusija nakon svakog izlaganja –</p>
11:20-11:40	Pauza za kavu
11:40-13:00	<p>dr.sc. Darja Mihelič <i>Relevantnost statuta srednjovjekovnih mediteranskih gradova - perspektive istraživanja</i></p> <p>dr. sc. Željko Radić (Pravni fakultet u Splitu) <i>Kažnjivo djelo uvredljivih riječi po komunalnim statutima Paga, Raba, Cres i Krka</i></p> <p>dr. sc. Meri Kunčič (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb) dr.sc. Zoran Ladić (Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu) <i>Statutarne odredbe porečke komune, bilježnički spisi i apostolska vizitacija iz 1579. kao izvor za proučavanje djelovanja kasnosrednjovjekovnoga porečkoga hospitalia</i></p> <p>Gordan Grzunov (Državni arhiv u Pazinu) <i>Statut Podbrega iz 1693.</i></p> <p>– pitanja i diskusija nakon svakog izlaganja –</p>
13:00-13:20	Pauza za kavu

13:20-14:40	<p>dr. sc. Kosana Jovanović (Filozofski fakultet u Rijeci) <i>Što nam statuti govore o narodnom životu i običajima kvarnerskog kraja?</i></p> <p>dr. sc. Robert Kurelić (Sveučilište Jurja Dobrile u Pulji) <i>Uvreda, čast i ponos u Istri i na Kvarneru</i></p> <p>dr. sc. Ines Matić Matešković (Pravni fakultet u Rijeci) <i>Pravna analiza zaštite vinograda i tržišta vina u srednjovjekovnim statutima Istre i Kvarnera</i></p> <p>dr. sc. Željko Bartulović (Pravni fakultet u Rijeci) dr. sc. Daniel Haman (Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti) <i>„Održivi razvoj“ u nekim srednjovjekovnim sjevernojadranskim statutima</i></p> <p>– pitanja i diskusija nakon svakog izlaganja –</p>
14:40	Zajednički ručak za sudionike
Petak, 6. prosinca 2024.	
10:00-11:20	<p>Vladimir Torbica, pročelnik UO za kulturu i zavičajnost Istarske županije (Istarska županija – Regione Istriana) <i>Izdavački projekt Kolana od statuti – Collana degli Statuti</i></p> <p>dr. sc. Josip Banić (Inštitut za zgodovinske študije, Znanstveno-raziskovalno središče Koper) <i>Prošlost, sadašnjost i budućnost Kolane od Statuti: egohistorijske crtice</i></p> <p>mr.sc. Nada Čibej (Pokrajinski arhiv Koper) <i>Statut Kopra iz 1423. godine – faksimil Statuta</i></p> <p>dr. sc. Franjo Velčić (Biskupija Krk) <i>Silvio Mitis i Cresko-osorski statut</i></p> <p>– pitanja i diskusija nakon svakog izlaganja –</p>
11:20-11:40	Pauza za kavu

11:40-13:00	<p>dr. sc. Marijan Bradanović (Filozofski fakultet u Rijeci) <i>Krčki statut i Krčki (Vrbanski) statut kao izvori za istraživanje baštine otoka Krka</i></p> <p>dr. sc. Tomislav Galović (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu) <i>Krčki statut (Statuta Vegliae): otvorena pitanja (uspostava teksta, egdotička načela, prijevod i publiciranje)</i></p> <p>Biserka Budicin (Državni arhiv u Pazinu) <i>Statuti u Državnom arhivu u Pazinu</i></p> <p>Sanja Šetić (Državni arhiv u Pazinu) <i>Statut grada Pule: kodeks iz 1500. godine i njegove minijature</i></p> <p style="text-align: center;">– pitanja i diskusija nakon svakog izlaganja –</p>
13:00-13:20	Pauza za kavu
13:20-14:40	<p>Dorijana Malinarić-Macan (Državni arhiv u Rijeci) <i>Zaštita Zbirke statuta Državnog arhiva u Rijeci u kontekstu „Projekta bunker”</i></p> <p>mag.art. Iva Gobić Vitolović (Državni arhiv u Rijeci) <i>Srednjovjekovne knjižne strukture i primjeri restauriranih statuta Državnog arhiva u Rijeci</i></p> <p>dr.sc. Andreja Dragojević (Hrvatski državni arhiv) Mladen Burić (Hrvatski državni arhiv) <i>Statut grada Dubrovnika restauracija prijepisa iz 1437. godine</i></p> <p style="text-align: center;">– pitanja i diskusija nakon svakog izlaganja –</p>
14:40	Zajednički ručak za sudionike

Sažeci izlaganja

dr. sc. Josip Banić, znanstveni suradnik

Inštitut za zgodovinske študije, Znanstveno-raziskovalno središče Koper

Garibaldijeva 1, 6000 Koper

jb@histrion-historica.eu

Prošlost, sadašnjost i budućnost *Kolane od Statuti*: egohistorijske crtice

Ključne riječi: srednji vijek, Istra, komune, Venecija, Akvilejski patrijarhat, statuti

Serijsa *Kolana od Statuti* pokrenuta je 2007. godine na prijedlog Tajane Ujčić, tadašnje arhivisticke pri Državnom arhivu u Pazinu, s ciljem da se kritički prirede, prevedu i poprate iscrpnim uvodnim studijama svi srednjovjekovni istarski statuti. Do danas je u seriji *Kolana od Statuti* objavljeno šest svezaka, a upravo završava rad na sedmom. Kao jedan od suradnika, koji je započeo svoj rad na ovom osebnom izdavačkom pothvatu još kao student diplomskog studija povijesti pri Filozofskom fakultetu u Zagrebu, autor predstavlja projekte, izazove i budućnost serije *Kolane od Statuti* kroz egohistorijsku perspektivu. Posebna pažnja posvećuje se egdotici i priređivačkim načelima po kojima se uređuju tekstovi statuta te formatu uvodnih povijesnih i pravnih studija koje prate svako izdanje serije. Na kraju se predstavljaju najnoviji projekti i budući izdavački poduhvati serije *Kolana od Statuti*.

dr. sc. Željko Bartulović, redoviti profesor u trajnom zvanju
Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet
51000 Rijeka, Hahlić 6
E-adresa: zeljko.bartulovic@pravri.uniri.hr

O pravno-povijesnoj važnosti sjevernojadranskih statuta

Ključne riječi: srednjovjekovno pravo, sjevernojadranski statuti, 13.-18. stoljeće, sistematizacija, opće karakteristike

Sjevernojadranski statuti važni su za proučavanje pravne povijesti, ali i široke lepeze društvenih odnosa. Prostorno možemo razlikovati otočne statute (Krčki i Vrbnički statut/e, Statut Rapske komune, Cresko-osorski statut pa i Paški statut), statute istočno od Rječine (Vinodolski zakon, Senjski statut/e, Trsatski zakon) i statute zapadno od Rječine (Zakon kaštela Mošćenic, Zakon (statut) grada Kastva i Veprinački zakon. Statuti zapadno od Rječine nastaju na području u vlasti Habsburgovaca, istočni većinom na posjedima Krčkih knezova, a otočni na prostoru Mletačke Republike).

Povjesničari razlikuju statute donijete u srednjem vijeku, do kraja 15. stoljeća i one iz novoga vijeka. Pravni povjesničari sve statute do 18. stoljeća smatraju srednjovjekovnima. Moguća je distinkcija prema jeziku, tj. pismu na kojem su zapisani.

U statutima postoje različiti utjecaji. Starija historiografija tumači ih kao spomenike nacionalne baštine, a danas je težište na prožimanju europskih utjecaja (franački, langobardski, germanski, mletački, bizantski). Uz institute srednjovjekovnog prava, koji se danas neopravdano stavljaju u drugi plan, važan segment je analiza recepcije rimskog prava. Konačno, statuti sadrže i preteče modernih pravnih instituta, npr. prava žena i neka ljudska prava, instituti kaznenog prava i sl..

dr. sc. Željko Bartulović, redoviti profesor u trajnom zvanju
Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet
51000 Rijeka, Hahlić 6
E-adresa: zeljko.bartulovic@pravri.uniri.hr

dr. sc. Daniel Haman, znanstveni suradnik
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti
Vladimira Preloga 1, 31000 Osijek
E-adresa: daniel.haman@fazos.hr

„Održivi razvoj“ u nekim srednjovjekovnim sjevno-jadranskim statutima

Ključne riječi: srednjovjekovno pravo, sjevno-jadranski statuti, održivi razvoj, korištenje resursa

Održivi, uravnoteženi ili postojani razvoj definira se kao gospodarski razvoj koji u potpunosti uzima u obzir utjecaj gospodarskih (u ovom slučaju poljoprivrednih, osobito stočarskih) aktivnosti na okoliš i temelji se na obnovljivim izvorima dobara. Ovo pitanje u središtu je brojnih suvremenih istraživanja. Je li srednji vijek bio „mračan“ ili je postojala briga, nadzor i kažnjavanje za nedozvoljeno korištenje prirodnih resursa? Odgovor je iznenađujući. Iako tadašnji ljudi nisu općenito poznavali moderne kategorije, ipak su vodili skrb o svojim resursima. Tragovi o tome mogu se naći u srednjovjekovnim statutima (i urbarima) sjevno-jadranskih komuna (Vinodol, Senj, Krk, Cres – Osor), npr., u zabrani prekomjernog korištenja pašnjaka i šuma, korištenja vode iz lokava za stoku i sl. Pri istraživanju suvremenih aspekata potrebno je upoznati se s tradicijama naših prostora i predaka te ih poštovati.

dr. sc. Marijan Bradanović, prof.
Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4, 51000 Rijeka
mbradanovic@uniri.hr

Krčki statut i Krčki (Vrbanski) statut kao izvori za istraživanje baštine otoka Krka

Ključne riječi: Grad i otok Krk, Krčki statut, Krčki (Vrbanski) statut, materijalna baština, kulturni krajolik

Analizom nekoliko karakterističnih primjera materijalne baštine grada i otoka Krka ovim se izlaganjem namjerava upozoriti na njezinu povezanost s krčkom pravnom baštinom iz razdoblja srednjega i ranoga novog vijeka. Polazeći od podataka uočenih u statutima, a u svrhu promicanja uobičajenih povijesno-umjetničkih istraživačkih metoda poput komparativne analize raznih pisanih izvora s terenskih istraživanja, navode se primjeri šireg raspona pojavnosti, od deskripcije topografije, povijesne toponimije, urbanizma, arhitekture i kamene skulpture krčkih naselja, preko analize dijelova šireg kulturnog krajolika otoka Krka, o kojima su podatci sačuvani u statutima, do osvrta na značenje pojedinih osoba o kojima su sačuvane vijesti u statutima, pa i tumačenja njihove aktivnosti na širem prostoru jadranske obale i zaobalja.

Biserka Budicin

Državni arhiv u Pazinu

Vladimira Nazora 3, 52000 Pazin

biserka.budicin@dapa.hr

Statuti u Državnom arhivu u Pazinu

Ključne riječi: Zbirka statuta, vrijeme nastanka, jezik, pismo, objava

Riječ je o prikazu Zbirke statuta iz Državnog arhiva u Pazinu, odnosno prikazu svakog komada unutar Zbirke, što uključuje vrijeme nastanka, jezik i pismo, tvarne značajke i tome slično. Uz navedeno donose se i podaci u kojim se ustanovama čuvaju drugi sačuvani primjerci te jesu li objavljeni i gdje.

Mladen Burić

Hrvatski državni arhiv
Trg Marka Marulića 21, 100 000 Zagreb
mburic@arhiv.hr

dr.sc. Andreja Dragojević

Hrvatski državni arhiv
Trg Marka Marulića 21, 100 000 Zagreb
adragojevic@arhiv.hr

Statut grada Dubrovnika – restauracija prijepisa iz 1437. godine

Ključne riječi: Statut grada Dubrovnika, konzervatorsko-restauratorski radovi, film

Konzervatorsko-restauratorski radovi na Statutu grada Dubrovnika iz 1437. godine bili su kompleksni i vrlo zanimljivi pa je radove, snimajući kamerom faze radova, pratio i kolega Mladen Burić iz Odsjeka za obradu audiovizualnog gradiva Hrvatske kinoteke. Kolega Burić je pratio sve faze radova, kao i konzervatorsko-restauratorska istraživanja i dileme koje su pratile postupak. Od velike količine snimljenog materijala iskorišten je dio s kojim je predstavljen sam Statut i njegova povijest, istraživanja materijala i sami radovi. U 19 minuta filma sažeto su predstavljeni konzervatorsko-restauratorski radovi koji imaju namjenu da široj zainteresiranoj publici pokažu kako je tekao postupak na ovoj vrijednoj knjizi iz 15. stoljeća.

mr. sc. Nada Čibej

Pokrajinski arhiv Koper

Kapodistriassov trg 1, 6000 Koper

nada.cibej@arhiv-koper.si

Statut Kopra iz 1423. godine – faksimil Statuta

Ključne riječi: statut, Justinopolis, arhiv, faksimil, Koper, Venecija.

Predstavljanje faksimila koparskog statuta iz 1423. godine čiji se izvornik čuva u Državnom arhivu u Veneciji (Archivio di Stato di Venezia). Statut je dugo godina bio pohranjen u zapečaćenim sanducima zajedno s ostalom arhivskom građom komune Kopar odvezenom 1944. godine iz Kopra u Italiju. Značajka statuta koji se čuva u venecijanskom arhivu, u usporedbi s primjerkom koji se čuva u riječkom arhivu, jest u tome da je venecijanski primjerak znatno opsežniji i veći s oslikanim inicijalima i pridodanim ispravkama teksta. Ovo je najstarije sačuvano izdanje koparskog statuta, a pouzdano se zna da to nije prvi koparski statut, ali stariji primjerci nisu sačuvani.

U slučaju statuta iz 1423. godine očito je da je riječ o redakciji starijeg statuta jer je pripremljen i usvojen u vrlo kratkom vremenu. Statut koji se čuva u venecijanskom arhivu nije izvornik nego revidirani primjerak izvornog statuta jer se u njemu nalaze prekrižene pogrešno prepisane riječi i ispravan zapis na marginama stranica. Isto tako, uz pojedine odredbe nacrtane su manikule (simboli u obliku ruke) koje služe kao upozorenje na određene odredbe.

Značajka koparskog statuta također je u tome što nema klasičnu prvu knjigu koja bi sadržavala kazneno pravo, već su u prvoj knjizi prikupljeni propisi nastali u razdoblju od donošenja prethodne verzije statuta do izdavanja 1423. godine, pa čak i do pripreme redakcijskog prijepisa.

dr. sc. Tomislav Galović, izv. prof.
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest i Zavod za hrvatsku povijest
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb
galovic.tomislav@gmail.com

Krčki statut (*Statuta Vegliae*): otvorena pitanja (uspostava teksta, egdotička načela, prijevod i publiciranje)

Ključne riječi: Krčki statut (*Statuta Vegliae*), srednji vijek, rani novi vijek, latinski jezik, egdotika

Srednjovjekovnu povijest otoka Krka u upravnom smislu regulirale su tri zbirke pravnih odredbi: *Krčki* ili *Vrbanski/Vrbnički statut (štatut)* iz 1388. godine pisan starohrvatskim jezikom, na čakavštini, glagoljicom, latinske *Odredbe i reformacije* (tj. nove uredbe) grada i otoka Krka (*Ordines et Reformationes Civitatis et Insulae Vegliae*) iz 1489. godine te Krčki statut (*Statuta Vegliae*) na latinskom jeziku iz 16. stoljeća sa starijim pravnim slojevima. Prvi od njih je najpoznatiji, temeljito istražen i nekoliko puta objavljen, drugi je nešto više korišten, ali teže dostupan, dok je potonji latinski statut manje poznat, unatoč svojoj opsežnosti, te slabije istražen iako svojim značenjem zauzima važno mjesto u srednjovjekovnom i ranonovovjekovnom razdoblju političke, pravne, crkvene, kulturne i društvene povijesti otoka Krka. Krčki statut na latinskom ili, preciznije govoreći, Statut grada Krka i njegova kotara (distrikta), u općim odredbama zapravo i cijelog otoka Krka, kojim danas raspoložemo potječe iz 16. stoljeća. Prema nekim autorima upravo iz 1512. jer bi te godine bio potvrđen – iako baš to nije posve sigurno. Redakcija statuta učinjena je, dakle, ubrzo nakon što je 1480. godine Mletačka Republika uvela svoju upravu nad otokom Krkom. U izlaganju se problematizira uspostava teksta Krčkog statuta (*Statuta Vegliae*), egdotička načela te prijevod i pitanje publiciranja ovoga važnog statuta.

mag. art. Iva Gobić Vitolović

Državni arhiv u Rijeci

Park Nikole Hosta 2, 51000 Rijeka

iva.gobic.vitolovic@riarhiv.hr

Srednjovjekovne knjižne strukture i primjeri restauriranih statuta Državnog arhiva u Rijeci

Ključne riječi: Srednjovjekovni uvezi, kodeks, knjižne strukture, preuvezivanje, restauracija

Srednjovjekovna knjiga u formi kodeksa može se smatrati povijesnim pretkom današnje, moderne knjige jer joj je oblikom najbližnja ako se usporedi s njezinim praoblicima – glinenim pločicama, svitcima ili diptisima.

Knjižni blok srednjovjekovnih uveza sastavljen je od rukom ispisanih listova pergamenta koji su šivani na dvostruke (izbočene) vezice, s hrptenim ojačanjima od kože i pergamenta. Unutrašnjost knjige je zaštićena drvenim koricama presvučenima kožom koja je dekorirana slijepim otiskom. Korice su opremljene kopčama sa zatvaranje i metalnim elementima/ukrasima koji imaju zaštitnu funkciju. Sve nabrojano su opće karakteristike srednjovjekovnih uveza.

Svi ti elementi mogu ponuditi fascinantno uvid u čitav spektar povijesnih i kulturnih pitanja, od datiranja i porijekla materijala od kojih se knjiga sastoji, ukusa vremena te dostupnosti materijala i tehnologije u određenom periodu, do socijalnog statusa njezina vlasnika, kao i pružiti dokaz o putu i prijenosu zanata, širenju ideja i važnosti teksta. Razdvojeni, spomenuti elementi gube mnogo od svoga značenja.

Knjige se mogu datirati na osnovu knjižnog bloka i na osnovu korice, tj. uveza. Do pronalaska tiska proizvodnja knjiga nije bila velika, no tek je malen dio ostao sačuvan u svom izvornom uvezu. Veću mogućnost za “preživljavanje” imale su važne, lijepe i bogato ukrašene obredne knjige, dok bi se “neugledni” uporabni arhivski uvezi zbog učestalog korištenja i istrošenosti preuvezivali u nove korice, a izvorni bi se dijelovi strukture odbacili ili iskoristili za izradu nekog drugog uveza. Praksa preuvezivanja knjiga koje nisu bili u skladu s ukusom i stilom novog vremena i novih vlasnika za-bilježena još od renesanse. Ono je uz nemar te neprincipijelne restauracije rezultiralo uništenjem tisuća i tisuća izvornih srednjovjekovnih uveza kojih je, prema nekim procjenama, do danas na Zapadu ostalo sačuvano tek oko 5%, što je neprocjenjiv gubitak za povijest knjige. Ista je sudbina, nažalost, snašla i primjerke srednjovjekovnih statuta koji se čuvaju u Državnom arhivu u Rijeci i koji će biti predstavljeni u ovom izlaganju.

Gordan Grzunov

Državni arhiv u Pazinu

Vladimira Nazora 3, 52000 Pazin

gordan.grzunov@gmail.com

Statut Podbrega iz 1693.

Ključne riječi: statut, Podbreg, rukopis

Predstavljanje do sada neobjavljenog statuta Podbrega iz okolice Rijeke nastalog 1693. godine, a koji se čuva u fondu Isusovački samostan Rijeka u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.

dr. sc. Kosana Jovanović, izv. prof.
Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4, 51000 Rijeka
kosana.jovanovic@uniri.hr

Što nam statuti govore o narodnom životu i običajima kvarnerskog kraja?

Ključne riječi: narodni običaji, Vinodol, Krk, Kastavska gospoštija, Rijeka

Ovim se izlaganjem prikazuje kako statuti mogu pružiti uvid u narodni život, običaje i tradicije koje su nastajale od srednjega vijeka nadalje na području kvarnerskoga kraja. Analizom odredbi Vinodolskog zakonika, Krčkoga statuta, Kastavskog statuta, Veprinačkog zakona, Zakona kaštela Mošćenic i Riječkog statuta može se do jedne mjere rekonstruirati svakodnevnica srednjovjekovnog stanovništva te nastanak i razvoj običaja i tradicija koje su obilježile ove krajeve. Prikazujući i analizirajući niz običaja, što sakralnih, što svjetovnih, sadržanih u navedenim zakonicima, ovo izlaganje također argumentira da statuti mogu pružiti uvid i u mentalitet stanovništva kvarnerskih komuna u srednjovjekovnom razdoblju. Naposljetku, prikazom i analizom običaja sadržanih u statutima argumentira se teza o nastanku tradicija od kojih se neke još uvijek štiju i slave diljem Kvarnera.

dr. sc. Marko Kambič, prof.

Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani

Poljanski nasip 2, 1000 Ljubljana

marko.kambic@pf.uni-lj.si

Utjecaj rimskog prava na srednjovjekovne istarske statute – metodološki okvir, neka pitanja i dileme na primjeru današnjih slovenskih primorskih gradova

Ključne riječi: rimsko pravo, *ius commune*, recepcija, kontinuitet, proučavanje statuta

Već brz pogled u statute istarskih gradova i gradova sjevernog Kvarnera pokazuje utjecaj rimskog prava, odnosno utjecaj znanosti općeg prava (*ius commune*), što je najviše zasluga sastavljača statuta ili njihovih redaktora koji su obično bili školovani pravnici, često notari, obrazovani u sjevernotalijanskim sveučilištima. O tom su utjecaju povjesničari već pisali u svojim analizama pojedinih grana statutarnog prava. Međutim, pri otkrivanju i vrednovanju tog utjecaja potrebno je obratiti pažnju na određena pitanja i dileme te osigurati pravilnu metodološku primjenu. Predavanje na primjeru statuta Kopra, Pirana i Izole ističe nekoliko ključnih spomenutih tema: dilemu recepcije ili kontinuiteta (neprekinute valjanosti rimskog prava), pitanje može li se sličnost statutarnih normi različitih gradova pripisati utjecaju rimskog prava te mogu li se rješenja koja su izričito poduprta autoritetom rimskog prava uvijek smatrati dijelom rimskoga prava. Ovo izlaganje također ukazuje na nužnost razlikovanja pojmova autonomija i samouprava, kao i na važnost uzimanja u obzir vremenskog slijeda izdavanja pojedinih statuta, posebno prilikom usporedbe različitih statuta i utvrđivanja utjecaja recepcije. Isto tako, naglašava se da je u praksi postojala razlika između normi i njihove stvarne primjene zbog čega je potreban oprez prilikom utvrđivanja stvarnih okolnosti isključivo na temelju pravnih odredbi. Odgovori i sugestije smatraju se *pars pro toto*, što znači da ih se može generalizirati ili proširiti i na statute drugih istarskih gradova i gradova sjevernog Kvarnera. Presentacija predavanja potkrepljena je konkretnim primjerima iz nasljednog prava (nasljeđivanje kćeri, nužno nasljedno pravo), stvarnog prava (načelo superficies solo cedit) i osobnog prava (skrbništvo).

dr. sc. Meri Kunčić

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
Frankopanska 26, 10000 Zagreb
mkuncic@lzmk.hr

dr.sc. Zoran Ladić

Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu
Strossmayerov trg 2, 10000 Zagreb
zladic1@gmail.com

Statutarne odredbe porečke komune, bilježnički spisi i apostolska vizitacija iz 1579. kao izvor za proučavanje djelovanja kasnosrednjovjekovnoga porečkoga hospitala

Ključne riječi: Poreč, hospital, kasni srednji vijek, statut, bilježnici, apostolska vizitacija

Istraživanje je usmjereno proučavanju djelovanja porečkoga hospitala sv. Marije, koji se vjerojatno nalazio uz porečku katedralu, u kasnom srednjem vijeku na temelju podataka iz srednjovjekovnoga porečkog Statuta (korištena izdanja P. Kandlera iz 1846. i M. Zjačića iz 1979.), bilježničkih spisa porečkih bilježnika Henrika de Artizanibusa (1433. – 1434.) i Antuna de Teodorisa (1435. – 1487.) te apostolske vizitacije Agostina Valiera (1579.). Porečki statut, u varijantama bez reformacija iz 15. st. (koje u tom smislu vjerojatno donose više detalja), navodi dvije odredbe koje se odnose na rad hospitala, ali ne i odredbe koje se odnose na rad komunalnih liječnika i kirurga. Naime, premda to nije bio slučaj u svim istočnojadranskim komunama, u Valierovoj vizitaciji iz druge polovice 16. st. izričito se navodi da je hospital u Poreču bio namijenjen smještaju muških i ženskih stanovnika komune koji su onemoćali, stari i bolesni te da je tu ustanovu redovito posjećivao kirurg i fizik. Upravo bilježnički spisi potvrđuju da su u 15. stoljeću u Poreču djelovali od komune plaćeni komunalni kirurg, fizik i medik te istovremeno veći broj majstora brijača koji su posjedovali određena znanja s područja medicine. Ujedno, bilježnički spisi redovito bilježe, što je u skladu sa statutarnom odredbom o održavanju hospitala, oporučna darivanja porečkih stanovnika namijenjena njegovu opremanju koja su zasigurno dodatno bila potaknuta odlukom Velikoga vijeća iz 1447. godine. Pored iznošenja zaključaka o ustrojstvu i djelovanja hospitala u kasnosrednjovjekovnom Poreču, pozornost je posvećena i pojašnjenju termina vezanih uz njegovu povijest.

dr. sc. Robert Kurelić, doc.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet
Zagrebačka 30, 52100 Pula
rkurelic@unipu.hr

Uvreda, čast i ponos u Istri i na Kvarneru

Ključne riječi: uvreda, mirenje, rituali, čast

Čast u predmodernim društvima predstavlja temeljni simbolički i politički kapital za društveno i političko djelovanje u zajednici. Ona je služila kao jamstvo za ispunjenje pogodbe i dane riječi, a osiguravala je i poštovanje koje je bilo potrebno za obavljanje javnih i drugih službi u zajednici. Čast se mogla lako narušiti širenjem glasina ili čak namjernim laganjem o nečijem karakteru ili ponašanju pa se oštećeni pojedinac mogao naći u nemilosti svoje okoline i biti diskvalificiran iz poslovnog i javnog djelovanja. U radu se promatraju odredbe kvarnerskih i istarskih statuta kojima su se regulirala pitanja uvrede časti te se stavljaju u kontekst vremena i društvenog uređenja. Pritom se postavlja i pitanje općeg utjecaja časti u tadašnjem društvu, od manjih komuna koje se vode statutarnim odredbama do plemićkih zajednica u kojima je čast u prvom planu. Pokušava se utvrditi u kojoj su mjeri obrasci ponašanja i uloga časti u reguliranju odnosa u zajednici nalikovali jedini drugima u različitim sferama društvene stratifikacije.

Dorijana Malinarić-Macan

Državni arhiv u Rijeci

Park Nikole Hosta 2, 51000 Rijeka

dorijana.malinaric.macan@riarhiv.hr

Zaštita Zbirke statuta Državnog arhiva u Rijeci u kontekstu „Projekta bunker”

Ključne riječi: statuti, zaštita, konzervacija

U trezoru Državnog arhiva u Rijeci, među ostalim najvrjednijim gradivom Arhiva, pohranjena je i vrijedna zbirka Statuti općina (fond HR-DARI-276) koja se sastoji od ukupno 21 jedinice. Uz statute općina u trezoru se čuvaju javnobilježničke knjige i spisi, urbari vlastelinstava, povelje i druge isprave pisane na pergameni i papiru, najstarije matične knjige, knjige starih općinskih kancelarija i komisija, gradivo vjerskih ustanova, zbirke pojedinih sakupljača, kao i najvažnije gradivo nastalo radom pojedinih obitelji i pojedinaca. Radi se o gradivu pisane povijesti iz razdoblja srednjeg i ranog novog vijeka s područja Primorsko-goranske i Istarske županije te manjim dijelom slovenskoga dijela Istre. Iako je to gradivo bilo smješteno u svojevrsnu trezorsku prostoriju, uvjeti i način pohrane u spremištu bili su skromni i neprimjereni, kako po pitanju same prostorije, tako i po pitanju mikroklimatskih uvjeta. Više od polovice gradiva pohranjenog u trezoru pretrpjelo je srednja do teža oštećenja zbog čega su neki dijelovi najvrjednijih zbirki Arhiva ograničene dostupnosti ili čak potpuno nedostupni korisnicima. Godine 2012. započeo je “Projekt Bunker – Sustavna zaštita najvrjednijih arhivalija Državnog arhiva u Rijeci” koji je izveden u dvjema fazama: 1. osiguravanje primjerenih uvjeta pohrane u trezorskom spremištu 2. konzervatorska i restauratorska obrada trezorskoga gradiva. Od 2014. godine na trezorskom su gradivu paralelno provedene mjere aktivne konzervacije te restauracija odabranoga trezorskoga gradiva. U sklopu projekta provedene su i sve potrebne mjere zaštite Zbirke statuta općina, a koje će biti predstavljene na stručnom skupu.

dr. sc. Ines Matić Matešković, doc.

Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet

Hahlić 6, 51000 Rijeka

ines.matic@pravri.uniri.hr

Pravna analiza zaštite vinograda i tržišta vina u srednjovjekovnim statutima Istre i Kvarnera

Ključne riječi: srednjovjekovni statuti, vinogradarstvo, trgovina vinom, pravna regulacija, zaštita vinograda

U radu se analizira pravna regulacija uzgoja vinove loze i trgovine vinom na području srednjovjekovne Istre i Kvarnera s naglaskom na odredbe lokalnih statuta kojima se upravljalo zaštitom vinograda i kontrolom tržišta vina. Vinogradarstvo, kao jedna od najvažnijih gospodarskih grana ovog područja, podlijegalo je nizu statutarnih propisa koji su obuhvaćali zaštitu vinograda, kontrolu kvalitete proizvoda i nadzor nad prodajom. Srednjovjekovni statuti Istre i Kvarnera sadržavali su detaljne odredbe o načinu održavanja vinove loze, sprečavanju krađe i oštećenja te o kaznama za prekršitelje. Uzgoj i berba grožđa bili su strogo regulirani, kao i trgovina vinom, uključujući postavljanje maksimalnih cijena i kontrolu izvoza, čime se nastojala očuvati ekonomska stabilnost lokalnog tržišta.

Ovaj rad koristi usporednu analizu istarskih i kvarnerskih statutarnih propisa u odnosu na slične normativne prakse drugih srednjovjekovnih statuta kako bi se bolje razumjela pravna i društvena uloga vinogradarstva u komunalnim okvirima. Analizom pravnih normi istražuju se načini na koje su lokalne zajednice prilagođavale gospodarsku i agrarnu regulativu specifičnim uvjetima osiguravajući time kvalitetu proizvoda i pravnu zaštitu za proizvođače i trgovce.

dr.sc. Darja Mihelič, redovna profesorica, znanstvena savjetnica u miru
mihelic@zrc-sazu.si

Relevantnost statuta srednjovjekovnih mediteranskih gradova - perspektive istraživanja

Ključne riječi: Regulacija urbanog prostora i okoliša u statutima Trsta, Milja/Muggia, Kopra, Izole i Pirana

S istraživačkog aspekta statuti upućuju na temeljne povijesne znanosti poput paleografije i kodikologije. Pravna povijest proučava njihove pravne temelje i genezu, strukturu sadržaja, međusobnu povezanost te konkretne pravne norme. Povijest, povijest umjetnosti, povijest arhitekture, povijesna geografija i druge discipline istražuju različite aspekte statutarnih odredbi.

Statuti su uređivali gradsku upravu, osiguravali sigurnost naselja i njegovih stanovnika od fizičkih i gospodarskih zlouporaba, brinuli su o urbanom prostoru i zaleđu u smislu uređenosti i kultiviranosti te o vlasništvu nekretnina. Posezali su i u obiteljski život gradskog stanovništva. U pravilu su sadržavali odredbe koje su se bavile kaznenim djelima prema drugim osobama i njihovoj imovini. Ukratko, statuti su sveobuhvatno regulirali život u gradu i zato otvaraju široke mogućnosti za istraživanja.

Radi ilustracije značenja statuta i mogućeg istraživačkog pristupa, s povijesne strane predstaviti će se detalj njihova sadržaja koji se odnosi na uređenje urbanog prostora i okoliša. U razmatranje će se uključiti (objavljeni) statuti predhabsburškog i habsburškog Trsta te venecijanske Muggie, Kopra, Izole i Pirana.

Spomenuti gradovi bili su okruženi i zaštićeni gradskim zidinama. Statuti su brinuli o održavanju urbanog prostora unutar zidina i gradskog zaleđa osiguravajući njihovu uređenost, sigurnost i obrađenost. Zalagali su se za protupožarnu sigurnost, čist okoliš u gradu te su ograničavali prostor gdje se stoka mogla zadržavati. Kršenje odredbi bilo je kažnjivo.

Statutarni podaci povjesničarima pružaju iznimne mogućnosti za proučavanje života u pojedinom gradu u određenom vremenskom razdoblju, kao i za komparativne analize u duljim vremenskim razdobljima. Također potiču na usporedna istraživanja pojedinih pitanja u većem broju gradova u bližoj i daljoj okolini.

prof. dr. sc. Anamari Petranović
anamari.petranovic@pravri.uniri.hr

***Alienatio/translatio* – rimski elementi u kvarnerskim statutima**

Ključne riječi: *alienatio*, rimsko pravo, srednjovjekovno pravo Kvarnera

Rad podastire pojedine elemente rješenja u srednjovjekovnim statutima Kvarnera s obzirom na njihovu usporedbu s rimskim režimom otuđenja (prijenos vlasništva, okvir pretpostavki zaštite prednika i stjecatelja, ograničenja, prvokup/otkup i prioriteta zaštite privatnih/obiteljskih ili općinskih interesa, problematika stjecanja od nevlasnika, nedostaci prijenosa i njihovo postojeće/potencijalno saniranje) povezujući time derivativni i originarni predznak *inter vivos* sukcesije.

dr. sc. Željko Radić, izv. prof.

Pravni fakultet u Splitu

Domovinskog rata 8, 21 000 Split

zeljko.radic@pravst.hr

Kažnjivo djelo uvredljivih riječi po komunalnim statutima Paga, Raba, Cresa i Krka

Ključne riječi: uvreda, *iniuria*, *verba injuriosa*, statut, kazneni postupak

U srednjovjekovnim pravnim vrelima uvreda se često shvaća kao jedan aspekt šireg pojma injurija pod koji se može podvesti svaki čin poduzet radi nanošenja kakve povrede ili štete drugome. Za razliku od tzv. realnih injurija koje se ostvaruju fizičkim zadiranjem u tjelesni integritet ili imovinu oštećenika, uvrede se ozbiljuju uvredljivim riječima (*verba injuriosa*), i usmenima i pisanima (*libelli famosi*). Takav stav nalazi svoju potvrdu u činjenici da normativni tekstovi nerijetko takve protupravne čine obrađuju zajedno, odnosno kao dio jedinstvene cjeline. Srednjovjekovni statuti razlikuju se po svom pristupu i obradi kategorije *verba injuriosa*. Gdjekad se lapidarno služe spomenutom sintagmom prepuštajući sudačkoj interpretaciji da konkretizira njezino značenje. Neki, nasuprot tome, otklanjaju arbitrarnost točnim navođenjem inkriminiranih riječi. Razlike se zapažaju i u stupnju određenosti kaznenih sankcija, procesnim aspektima i drugim pitanjima. U radu se propituje uređenje kažnjivog djela uvredljivih riječi u srednjovjekovnim statutima sjevernojadranskih otoka Paga, Raba, Cresa i Krka.

Sanja Šetić, ing. kem. teh.

Državni arhiv u Pazinu

Vladimira Nazora 3, 52000 Pazin

sanja.setic@dapa.hr

Statut grada Pule: kodeks iz 1500. godine i njegove minijature

Ključne riječi: Statut grada Pule iz 1500., iluminacija, pigmenti

U Državnom arhivu u Pazinu u Zbirci statuta HR-DAPA-424 čuva se Statut grada Pule iz 1500. godine, djelo koje je izvor mnogim multidisciplinarnim istraživanjima. U ovom pregledu posebna pažnja posvećena je likovnom oblikovanju kodeksa. Na općoj razini motiva koje prikazuju minijature iščitan je stil koji je rađen u duhu sjevernotalijanskog quattrocenta i pokazuje karakteristike ferarske sitnoslikarske škole s mletačkim utjecajem. Posebna pozornost posvećena je motivu grba i liku unutar medaljona na foliju 6v, što je dovelo do pretpostavke da je mogući naručitelj kodeksa mletački dužd. S obzirom na utvrđeni stil, posebno u izradi ukrasnog floralnog okvira i minijatura slova, uočena je sličnost s drugim minijaturama iz istog razdoblja i geografskog podrijetla te se na osnovi novijih istraživanja minijature pretpostavlja da je iluminacija rađena u dvjema venecijanskim radionicama. Budući da su na najvećoj minijaturi Statuta uočena veća oštećenja, djelomično je na temelju dostupnih povijesnih izvora učinjena kronološka rekonstrukcija njihova nastanka. Kao preliminarno istraživanje iluminacije su fotografirane pod kosim svjetlom te su iznesena vizualna, teorijska i iskustvena razmatranja o vrsti srednjovjekovnih pigmenata korištenih u oslikavanju i ispisivanju Statuta.

Vladimir Torbica, prof.

ročelnik UO za kulturu i zavičajnost Istarske županije – Regione Istriana
Istarska županija – Regione Istriana / Upravni odjel za kulturu i zavičajnost
Mlinska ulica 4b, 52466 Novigrad – Cittanova
vladimir.torbica@istra-istria.hr

Izdavački projekt Kolana od statuti – Collana degli Statuti

Ključne riječi: Kolana od Statuti

Projekt Kolana od statuti – Collana degli Statuti pokrenut je 2007. godine suradnjom Državnog arhiva u Pazinu i Istarske županije – Regione Istriana s namjerom (re)publikacije svih postojećih srednjovjekovnih statuta istarskih zajednica u ogleđnim kritičkim izdanjima zajedno s prijevodi-ma statuta na suvremeni hrvatski i talijanski jezik.

Temeljeni cilj projekta ove zbirke propisa što ih u okviru svoje autonomije donose stanovnici, a koje su često i kodificirani oblik postojećeg običajnog prava i kao takve mješavina lokalnog i mletačkog prava, je popularizirati i predstaviti ih javnosti, posebno mjestima gdje su nastali.

Prvi tako tiskani statut bio je Dvigradski, zatim slijede statuti Vodnjana, Novigrada, Buzeta, Umaga i Buja, dok je trenutačno u izradi statut Oprtlja.

Na projektu sudjeluju vrsni znanstvenici poput akademkinje Nelle Lonze, dr. sc. Nevena Budaka, dr. hon. c. Jakova Jelinčića, dr. sc. Josipa Banića, Rina Ciguija i drugih

Statuti su financirani sredstvima Istarske županije – Regione Istriana te općina ili gradova kojima pripadaju.

dr. sc. Franjo Velčić

Biskupija Krk

Ul. Biskupa A. Mahnića 18, 51500 Krk

franjo.velcic@ri.t-com.hr

Silvio Mitis i Cresko-osorski statut**Ključne riječi:** Silvio Mitis, Cresko-osorski statut

O Cresko-osorskom statutu iz 1441. godine, odnosno iz 1640. godine u tiskanom izdanju, pisalo je krajem 19. i početkom 20. stoljeća više pojedinaca. Prvi među njima je prof. Stefano Petris, koji 1889. godine objavljuje svoj rad *Lo statuto dell'isola di Cherso ed Ossero*, zatim Giuseppe Vassilich te posebno prof. Silvio Mitis u svom radu *Lo statuto di Cherso ed Ossero* 1921. u dva nastavka. Stoga se ovaj rad posebno osvrće na historiografski rad Cresanina Silvia Mitisa.

Silvio Mitis rođen je u Cresu 10. srpnja 1853., a umro u Trstu 8. prosinca 1934. godine. Gimnaziju je pohađao u Koparskom liceju. Sveučilišnu je naobrazbu stekao na sveučilištima u Innsbrucku, Beču i Grazu na njemačkom jeziku. Profesiju srednjoškolskog profesora povijesti i zemljopisa započeo je u prosincu 1887. godine na liceju u Monteleoneu u Kalabrijii. Nakon godinu dana prešao je na kraljevski licej Giordano Bruno u Madaloni. Potaknut ljubavlju prema rodnome zavičaju 1899. godine prihvatio je vodstvo novootvorene talijanske gimnazije u Pazinu. Nakon što je konsolidirao rad nove gimnazije, vodstvo istarske pokrajine 1905. godine povjerilo mu je reorganizaciju ženskoga talijanskoga liceja u Puli. Tijekom Prvoga svjetskoga rata oba su liceja bila obustavila rad i Mitis se, umirovljen, sklonio u Trst, a nakon rata opet je prihvatio, iz patriotskih razloga, ulogu ravnatelja ženske gimnazije u Puli. Nakon 43 godina profesorskoga staža, u travnju 1923. godine, povukao se u mirovinu i nastanio se u Trstu. Čitav svoj radni vijek, uz profesorsku službu, posvetio je arhivskom istraživanju u pojedinim arhivima, a svoje je radove publicirao u tadašnjim relevantnim časopisima i zbornicima kao što je *Annuario Dalmatico*, *Rivista Dalmatica*, *Memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, *Rassegna d'arte e storia*, *Archeografo Triestino*, *Pagine Istriane*, dok je neke radove objavio kao zasebna izdanja. Pisao je vrlo pristrano s pozicije talijanskog iredentizma.

